

ratarstvu. Cigani ne trebaju nikakvih drugih poglavica osim mjesnih starješina, iza kako već prije izgubiše pravo na svoje vojvode (cassatis jam alioquin Vajvodis). Cigansku djecu treba iza navršene četvrte godine bar svake dvije godine porazdijeliti u obližnja mjesta (per gremialia ioca). Župnici će se naravno skrbiti za njihovu prosvjetu. Lutanje cigansko je zabranjeno, a »reguliranim« (sjedilačkim) ciganima može se iznimno u slučaju potrebe dati putnice, da idu na sajmove, ali je opreznost i u tom potrebna. Konje ne smiju držati zato, da njima ne trguju. Cigani moraju primiti nošnju svoga sela. Svojim ciganskim jezikom ne smiju se služiti, jer će inače za svaki slučaj biti kažnjeni s 24 batine. Ista će kazna stići one cigane, koji se budu hranili crknutim mesom. Mijenjanje imena također je zabranjeno. I ciganske kuće moraju imati kućni broj. Medusobna ženidba Cigana strogo je zabranjena, a koji se parovi izdaju, da su oženjeni, moraju pridonijeti vjenčane listove. Uopće treba da jurassori (prisjednici sudbenih stolova) mjesečno izvješćuju o životu okolišnih cigana. Kovačijom se smiju samo oni baviti, koji kod oblasti dokažu, da je to korisno i potrebno. Cigansko muziciranje biće također ograničeno. Prosjačenje je dopušteno jedino onima, koji zbilja drukčije ne mogu zarađivati; inače je prosjačenje za-

branjeno. Koji su krepki neka ne žive kao mješćani (inquilini), nego kao poslužnici, pa treba poprimiti najstrožije mjere, da ih se prisili na rad. Bude li kogod od njih svojevoljno ostavljao svoje mjesto, postupaće se s njim kao s vagabundom. Djecu, koju takvi cigani ostave, smatraće se za siročad.

Jozefinska konskripcija Cigana iskazuje za naše krajeve ovakav pregled:

	G o d i n a		
	1781.	1782.	1783.
Županija srijemska	407	416	471
Županija križevačka	102	26	—
Županija virovička	648	622	—
Županija požeška	166	156	186

Iza 1783. nije bilo više konskripcije Cigana. I sam poduzetni Josip II. popusti, te ih ostavi da žive, kako im krv zapovijeda. Ostadoše dakle pri kraju sela u kućarcima od čerpića i drva, baveći se kovačijom, glazbom i konjokradnjom, te stojeći svakoj lupeštini na uslugu. Drugi boraviše više po šumama, ili podno mostova, u špiljama i zakucima, odakle su izlijetali na prosjačenje i vraćanje. To im je upoprijeko i bilo glavno zanimanje za prehranu. Cigani su znali obijati i pragove plemićkih dvorova, gdje bi s praznovjernom ženskadijom pravili već dobar posao, u koliko ih propuštahu lakajski cerberi.

Dr. Josip Matasović.

DRUŠTVO BRAĆE SKROTICA

„Svake je pažnje vrijedna zbirka g. Stj. pl. Platzera, iz stare knjigotiskarske varaždinske obitelji, a koji sada živi u Zagrebu. Među ostalim materijalom, odabranim za publikaciju u »Narodnoj Starini«, naišao sam i na šaljivu diplomu »društva braće skrotica«, koju prilažem u reprodukciji. List je veličine 40×25.5 cm.

Na prvi pogled ove diplome namah se razabira da se tiče karikature onoga pervertiranog snošaja izvjesnog dijela muškaraca prema svojim suprugama i za koje važi vulgarna riječ, da im žene u kući »hlače nose« a da one muža drže »pod papučom«. Ne valja, međutim, ovaj već dosta rani, i ako neučenjački, sociološki produkt vrstati u kompleks izrazitoga misoginstva, ni opet u sam kult gynaikokratije, ali se on ne tiče, najzad, ni žena »koje rogove natiču«. Taj slučaj stoji po srijedi; nije mnogo erotički obojen, a in sexualibus općeno tek ispoljuje činjenicu, da je u izvjesnih žena sadržan pretičak, »plus« (+%) maskulinstva, koji baš upravo nedostaje njihovoj muškoj, supružanskoj polovici. I odatle disharmonija s normalnošću. A da se u karikaturama toga slučaja ne

radi o nekom obscenom dražkanju dosta je samo uočiti gotovo odreda ružne likove žena u tim slučajevima, koji treba da odobijaju, zastrašuju, ismijavaju, sve sa skroz naskroz edukativnom notom. U tečajju razvijanja tzv. buržoaskog društva u Evropi činjenica je poprimila svoje tipične izražajne oblike, a javna je diskusija bila razumljiva u sva ona vremena, koja su oko velikih ratova nužno izvlačila ženu iz njenih normalnih pozicija u kući. Onda je taj prirodnom u izvjesnim postocima izbačeni tip javno više samo otkočio i njegova je abnormalnost samo više naglašena: ridendo castigare mores. U drugu ruku, slučaj se dašto dodiruje i sa partijama izrazite (ilustrovane) misoginske literature (i letaka) koji se bave problemom gynaikokratije. A zatim je i u antičkom mitosu o Heraklu i kraljici Omfali¹⁾ neko jezgro pozicije ovdje pretresanog slučaja, što ono je u srednjem vijeku zasjenjen i zaglušen

¹⁾ U likovnoj umjetnosti m. o.: Carracci, Le Clerc, Sadeler, pa 1750. Fessard: Hercule et Omphale, te ca. 1815. u Nürnbergu »Omphale mit dem Ochsenziemer«.

još živahnom viteškom adoracijom zenskinja u doba »Minne«-kulture. Ali odmah na prekretnici, u prelazno doba iz srednjega u novi vijek, obilno obrađivanje teme iznijelo je varijantu iz misoginskoga isticanja nesreće mudroga kralja Salamona ko ga je žena primorala da se klanja i kleči pred njezinim kipom. Tu, n. pr. u Burgkmairovom bakrorezu,²⁾ već nema misoginske tendencije, ali zato je podcrtana, tada osjećana nota ismijavanja jednog pantoflhelda. A grafikom raznoliko ilustrovane smiješne navodne poze Aristotela, najviše štovanog mudraca u srednjem vijeku, poze, koje prikazuju scene kako je Filis (ili neka kraljica) jašila Aristotela,³⁾ nijesu već ništa drugo nego namještene parafraze antičkoga mitosa o Heraklu i Omfali, da onda prekrane zađu u banalnost purgerskog i dnevnog kućnog života Evropljana.

U tom je smislu mnogo literature i slikovnog materijala, iz svih epoha grafike, od izuma štampe. Pa i u drugim likovnim umjetnicima stvar nije zanemarivana, od najstarijih vremena do najmodernijih karikatura. Od antičkih komedija pa preko Shakespearove »Ukročene goropadnice« dalje vuče se spoznanje slučajeva, kako se žensko rado izvlači iz prirodom određene stege obitelji, kako se želi emancipirati ispod naravne vlasti muškarčeve a ne postići (nemoću) neku jednakopravnost, nego postići nadmoć nad njime. Tu dakle dolaze u obzir tolike karikature, koje prikazuju tipični kućni supružanski⁴⁾ »boj za hlače«⁵⁾ ili ljute satire sa stihovima i slikama, koje likuju kako muški ispaštaju od žena.

Van svake je sumnje i očito, da je ova ovdje priopćena varaždinska diploma navodnog »društva po svem svētu slavnoga bratje skroticah«, naprosto kopija nekog njemačkog predloška, kako to i u tekstu pokazuje na mjestima bespomoćnost prevodioca i njegov strah da ga u sferi njemšku-

tarske kulture ne će našinac shvatiti. Odmah je već sam naslov društva u zagradi protumačen kao: Simandel Brüderschaft.

Simandel (Simannl) ima zapravo dvostruku etimologiju: Jednu idejnu po tomu, što se i zvučno u neke poklapa s imenom Simon, Simeon, a to znači hebrejski onoga koji sluša i uslišava, a druga je etimologija stvarna u njemačkom. To je kovanica, koja se javlja u doba humanista kod njemačkih humorista n. pr. Hans Sachsa, poslije i kod grubijanskog propovjednika Abrahama a Santa Clara. Je li to kovanica pučkoga (navodno bavarskog) ili knjiškoga porijekla još nije, koliko znam, utvrđeno. Kovanica je igra riječi koja tumači, da je Ona Čovjek (Muž) t. j. njemački Sie = Mann (Mandel, deminut., čovuljak, muškić, muškarčić, efeminiziran), a kao protutip muški u Bavarskoj je udomaćen naziv Erwei' t. j. Er = Weib (On Zena). I u šalama se priča da takvi ljudi pripadaju u Simandel-Brüderschaft t. j. u navodnu, fiktivnu bratovštinu koja ima svoje odlike kako se razabiraju i u varaždinskom primjerku šaljive diplome. Bratovština tobože poštuje sv. Simeona (Šimuna) kao zaštitnika t. j. da slavi 28. listopada dan Sv. Šimuna i Jude. U Bavarskoj taj dan zovu i Sankt Simon i Sankt Erwai, a i u varaždinskoj diplomu vidi se, da se ona izdaje »za Šimunova sajma«. Idejno je sv. Simeon umiješan samo po etimologiji, kako bi i »društvo po svem svētu slavno skroticah« imalo svoga patrona kojemu se značenje poklapa sa karakterom bratinaca.

Oko g. 1525.⁶⁾ izišao je u Nürnbergu ilustrovani letak »Doctor Syman« sa slikom i tekstem u 3 stupca. Slika prikazuje gostionu i krčmara pred njom kako dočekuje dvije jahačice. U stihovima vode dialog Doctors Symans Legat i Hauswirt. Krčmar ne će da primi doktora, jer se o njemu govorka, da izbacuje domaćina, kad se gdje god smjesti. Zaključak je pak ovakav:

Darumb jr mender schaut dar zu
Vnd rath wie man den dingen thu
Das wir den Syman dreyben aus
Dan wo er eynwurtzt in ein Haus
Da man jn gar kaum kan vertreyben
Da wil er stetigs meyster bleyben
Der Scheffer zu der Newen Sat
Sein Rösslein aus geboten hat
Zu geben eynem yeden Man
Der den syman vertreyben kan
Vnd selb in seinem Haus Regiert
Nit weis jch wem das pferdlein wird.

Tu je dakle svak slikovito upozoravan, da se čuva simandelstva, skrotičarenja, jer će se hrđavo sprovesti, ne bude li muž na mjestu. Na njemačkim igračim kartama 1520.

⁶⁾ I Wichard je izdao jedan faksimile Siemandlbriefa iz g. 1771.

²⁾ 1501. prikazao je takav prizor i majstor sa signaturom M. Z. Invenciju valja uskladiti i sa sredovječnim literarnim vrelom (Cvit vsake mudrosti) po kojem je Salamon (kao i Heraklo!) morao obući i žensko ruho i prestići, a (žena) »pelaše ga za sobu kako otroče«.

³⁾ U XV. stoljeću majstor sa signaturom B. R.; 1513. Hans Baldung Grien (Der aufgezaeumte Philosoph); 1530. majstor sa signaturom M. Z. (Aristoteles und Phillis); ca. 1680. Congiet, itd.

⁴⁾ Supruzi t. j. suopregnuti u jaram braka adekv. lat. conjunx. U nekojim našim krajevima riječ supruža znači isto što i to-ljaga, batina.

⁵⁾ Isp. m. o. i reprodukciju bakroreza u I. knjizi: Dr. Josip Matasović, Iz galantnog toljeća. Zagreb, 1921. str. 42.

Mi vrhovni upravitelj i ostali starešine društva po svem svētu slavnoga bratje skrotical (Simandel Brüderschaft) javljamo svim vjernim podanikom iskreni pozdrav!!!

MILI VJERNI NAŠI!

Premda bi mnoga subratja zavodu tomu učestvovala, ima ih opeta dovoljan dio, kojim dužna krotkost vladanja prema ljubeznivim svojim ženicama dovoljno poznata nije; pa zato mi podbilježeni zaključismo gospodina

1. Da se nikada bez dozvole i znanja supruge od kuće udaljiti, te u slučaju kad bi mu to na sniženu molbu od nje dopušteno bilo, na povratak ustanovljen sat podnipošto prekršiti neusudi; isto tako od novacah, što mu ih supruge prištēdi, više nego li tri krajcare sa sobom ponēti, pa krēme ili pivare obilaziti, strogo zabranjuje se — usuprot pako odmah kod povratka zeni vrhu prerećenih triuh krajcarah sdušan račun podnēti i smērnom podanostju u papuču ju poljubiti oštro nalaže se

2. Ako bi idē muž dozvoljeni čas iznenada prekoračio, navedene novce propiti, ili što gore prokartati smion bio, tad se vrativ kuć; svake buke ili drugēie nepristojna ponašanja za živu glavu neka pazljivo čuva; — već kroz kapiu tihomice proplaziv premilu ženčicu klečēć za oproštenje omoliti, a kad bi ga izprošio, od nježnih njojzih ručicah tri svojske skrupšine (Mafentüber) dragovoljno sklonostju primiti hitro da se pozuri.

5. Muž zada se u milosti svoje gospodje supruge što holje učvrsti, svako jutro pred krevetom joj o stauju vremena, čuvenih najnovjih mēstnih sgodah i o moždanjem nalične koje priateljke pohodu prepokorno izvešee podnēti, pa kad se kasnije supruzi trg polaziti sviđi, podanom sniženostju s košićem u ruci slediti ju obvezan jest: Ako bi pako supruge gdje god s mužem si na šetnju izvolela, što mu dakako na neizmernu radost služiti imade, — tad maramu, sēnku (Sonnenbitm) ili druga šta potrebita za njom noseć tri korake raztoja sdušno paziti, te pozdravljajućim ju u mēsto žene si klanjati se dužan bit će. Da u to ženine cipelje, čim se zapraše ili drugēie osmrade, svojeručno očistiti nikad nezamudi, to već samo posebi razumēva se.

Ima dakako još više važnih toćakah, koje bi ovdje napomenuti morali, al se tvrdo nadamo; da ce svaki krugu našemu uvršten sućlan dužnostim svojim savjestno predusresti znati; te buduć da se svaki koj mu drago bez dovoljno stećenih zaslugah u veleslavno društvo ovo primiti nemože, nimalo nedvojimo, da će gospodin

gore navedenim propisom toćenostju zadovoljivati tim većma nastojati, jer će se, ako mu ponašanje našim zahtjetom odgovaralo bude, budućee godine kao

Za veću sverodostojnost navedenih nazoćnu povelju povjerenom nam pečatju potvrđujemo.

Dano u Kromerišu za Šimunova sajma godine 18

3. Supruge sa svetom dužnostju ženu si nikad nerazjariti — isto tako svaki dan naj to manje jedan sat prie nje ustati, zajuttrak ili vlastorućno pripraviti, ili po drugomu komu priugotoviti dati — neizbegiva nadležnost pripada: A kad bi se milostivoj ženčici od preostavšega joj rućka supruge nješto ustupiti sviđjelo, ovaj prepokornom podanostju zahvaliti se, njoj zatim haljinu stegnuti i zakopćati, čarapice (Strumpf) i cipelje sklonu navući za naj veću si ugodnost smatrati imade.

4. Supružine haljine čistiti, svakdanji jest posao supruge, a kad bi ona iz kuće pošla, opitati ju kamo da kani muž nikad nek se neusudi. U doba pako kad premilu ženčicu ugodni tkogod posjeti, skojim tajine razpravljati običaje, suprug na prvi njojzin znak svom pokornostju iz sobe se odnēti, te vani dotle boraviti se ima; dokle se godj premili pohodnik iz kuće neudalji.

N. N vrhovni upravitelj i ostali starešine gore rećenoga preslavnoga društva.

prikazana je nadalje žena koja tuče čovjeka (Derbe Hausmannskost), a bio je običaj da se takvom nesretniku, kad bi se to proćulo, skidalo i krov s kuće. 1525. izišla je slika »Der Ehemann als Karrenhund«; 1550. satirički letak »Die Erziehung zum braven Ehemann«; 1588. »Henn ober Eyrn / Also bin ich ein Mann / Der nimmer von Hauss ausskommen kann«; 1599. njemački bakrorez »Der gescholtene Ehekrüppel« i još mnogo nedatiranih bakroreza i drvoreza, koji prikazuju n. pr. kako muž sjedi na košari jaja i baba mu čupa vlasi (Der Eier brütende Ehemann). A istom u XVII. stoljeću za pravog cvata grobijanske literature oko tridesetgodišnjeg rata takve su slike još brojnije: Das über den Teuffel Triumphierende Weib, Der Hausdrachen (Das böse Weib, La Mechante); oko 1650. L'ecole des Mary; Der Weibernarr; Die Haus-Herrin, 1650.; i rad Vischera, a u Nizozemaca i u seljačkoj sredini odigravaju se takvi prizori silovitosti supruge nad suprugom, zatim je tu spomena vrijedan i slikarski rad Cornelis Tenissena. Iz svakog decenije saćuvan je po koji primjerak. Oko 1690. Mauvais Menage et Debat pour la culotte. A kad je došao brzi tempo mode (sve je u prvom stadiju baroka a la modi), onda je i taj problem kućnog zmaja i ženske emancipacije uklopljen u diskusiju »o novom vremenu«.

I evo, tu javnu i privatnu »vladu sukanja« (Unterrock-Herrschaft) persiflirale su i brojne literarne satire u vrijeme XVII. stoljeća. I dok je u Njemačkoj vladao još veliki grubijanizam u literaturi, takve satire djeluju veoma monstrozno. Primjera radi neka posluži ulomak iz »Genealogiae Nisibitarum. Des Uralten Nisi-Stamm-Baum Geburtsh-Brieff...« —

— Proccedit Nisarchus von Nisacria am Strick geführt, mit einer Peitsch und Springstock exerciert: O Madame, mon coeur, mein Schatz nur gnädig. Ich bin ja dein lieber getreuer gehorsamer Mann.

Nisacria: So muss man die Männer Mores lernen. Biss dato hat man sie zu viel lassen Herr seyn, nun aber führt die Frau das Regiment, so ihr gantz Teutschland, Franckreich, Engelland zusehen, sa, sa, gusch... aux genoux... dance... spring über den Stecken... tourné... Steh Schildwacht... fermé la porte... donne moy Vostre Schappo. Der Hut für mich, die Kapp für dich. Recht so. So muss der Mann tantzen nach der Frau Pfeiffen. Ihr tyransche Männer habt lang gnug den Meister gespielt, die arme Weiber müssen drey lassen grad seyn. Die Modi allein könnte euch zu Raison bringen. Wäre es nicht zur Modi worden, dass man dem Frauenzimmer in allem die Praecedenz überlasse. Dann wär nichts gewesen im Haus als holdseelige Ge-

spenster, nun haben aber wir gewonnen, ob schon die Männer Greissgrau würden, der seiner Frau nicht gar schön thut, ihren Willen in allem nicht vollzieheth, wird von den Männern selbst für Holtzbock gehalten, als der nicht zu leben wisse. Wir habens weit gebracht. Von dieser Modi profitiren wir: Aber hör Mann, damit nichts verabsäumt werde, da setz du dich und haspel dieses Garn, ich muss einer Visit abwarten, von einem galanten jungen Herrn. Sehe auch zu Zeiten nach dem Kind.

Nisarchus: Thue was deinen Augen gefällig ist, ich werde deinen Verordnungen (wie billich) nachleben.

Nisacria: Das erfordert deine Schuldigkeit und dieser Zeit löbliche Modi.

Nisacletus: Wie stehts Herr Nachbar? lässt er sich von der Madame sa cojniren? ist das nicht wider alle GOTTes Verordnungen?

Nisarchus: Was will ich machen? c'est la mode.

Nisacletus: Gott sey gelobt in Ewigkeit. Meine Frau ist tod. Sonst hätte ich gleichfalls in den sauren Apfel müssen beissen. Ich hätte aber ein andere Modi angefangen, meine Madame in Camera Charitatis nach ihren hohen Meriten des Tags duch etlichmal bastionirt.

Nisarchus: Ach das seynd pia desideria, die Modi leids nicht davon zu gedennen.

U Magdeburgu je 1611. izišao traktat: Ethnographiae Mundi Pars Tertia. Imperiosus Mulier Das ist Das Regiersüchtige Weib. Der alte vnd langwirige Streit vnd Krieg zwischen des Manneshosen vnd der Frawen Schörtz, welchem theil die Herrschaft vnd Regierung gebühre. Disputieret pro & contra Auff der Weiber jüngst gehaltenem Reichstag zur Frawenburg vnd protocolliret: Anjtz zum letzten mahl reviret vnd augiret Durch Johannem Oiorinum Variscum.

I »Der Weiber wohlscandirte Privilegia« u lošim stihovima propisuju mužu kućni posao: ustajanje prije žene, loženje vatre, grijanje vode, dodavanje otarka, donošenje konfekta a od toga, ako što ostane, može uz izričito dopuštenje i sam nešto uzeti. U veće njegova pomoć pri toaletti prije spavanja, grijanje postelje, briga za »Wärmstein« i uspavanku. Ako želi na šetnju, po njenoj volji neka je.

Bleibt sie aus über Nacht, so lass er's auch geschehen,

Sie wird doch überall nach ihrem Nutzen sehen.

Beliebet ihr ein Spiel bisweillen anzustellen, Es sei auch, wo es will, mit andern Junggesellen,

„Ko gospodari u kući?!“ Njemački bakrorez iz god. 1720.
Njemački jedan skrotica: »...abbittend die gegebene Maulschelle an seine Frau«.

So soll er sie darum nicht neiden oder hassen,
Vielmehr die Lust ihr herzlich gerne lassen.
Er soll, wo er nur kann, auch zu ver-
schmerzen wissen,
Wenn sie auf ihren Mund ein guter Freund
will küssen...
So soll sie allerdings befugt sein, sich zu
rächen,
Und (wie es ihm gefällt) das Urteil selbst
zu sprechen.
Ihr soll vergönnt sein, ihn wirklich abzu-
strafen,
Und fortan keine Nacht ihn lassen bei sich
schlafen...
Ist das Verbrechen gross, so nehme sie die
Ruten,
Und streiche weidlich zu, bis er beginnt zu
bluten
Und spricht: hör auf mein Kind, lass dich
doch wieder stillen:
Ich will nun frömmer sein und tun nach
deinem Willen.

Za sadržaj šaljive varaždinske »diplome«
bilo je dakle otprije prototipova, koji su
povremeno uvijek modernizirani. Najsličniji
je sadržajem (i po samom tekstu) njemački
jedan letak iz XVII. stoljeća, koji je naslov-
ljen: »Weiber Priuilegi / vnd Freiheit / Das
ist / kurzer Bericht / was massen alle vber
die Männer begierig herrschende Weiber
von Ihrem Obristen Regenten mit vielerley
Priuilegien vnnnd Freyheiten sind begabet
vnnnd begnadet worden«.

Njemački jedan bakrorez oko 1750.
predstavlja ženu u hlačama, oružanu, na
polasku, dok muž sjedi uz visoku preslicu:
Hier zieht die Frau ins feld, lässt ihren
mann da sitzen,

er muss verlassen gantz bey seinen rocken
schwitzen.
Er weint und kümmeret sich, und ist des
Jammers voll,
dass er alleine nun zu Hause bleiben soll.

Muškarac se dakle udaje, kad se poko-
rava ženi. Za to se može naći potvrde i u
istoriji starije naše literature. Jedan naš
jezuit, onaj misoginski nastrojeni Andrija
Jambrešić navodi kod riječi nubo u svom
rječniku (1742.) Juvenala i Martiala (uxori
nubere nolo; ich will meinem Eheweib nicht
unterworfen seyn).

Ne ću ženi za muž iti,
Ar podložen nemrem biti.
Nejdu za muž same žene,
Ar i za muž idu muži,
Ki su slugi svoje žene,
Suprot kem se ves svet tuži.

Nestalo je doba vjernih Penelopâ,
»chisztochu zakonsku obdersavajuchih se-
na,»⁷⁾ (Ein keusches Weibs-Bild, Szemérme-
tes Aszsony)«:

Gde je žena takva sada,
Za sva Muža kâ tak mari?
Ali srednja, ali mlada,
Ka se taki z-kem ne pari?
Nel kak muž nje vmreti hoće,
Vsem nazoči javče, plače?
A na samom se rogoće,
Od veselja v-kutu skače?
Van izgléda čez obloke,
Napija se, ljubav kaže,
Misli kad će po snoboke,
K-tomu svoj čern obraz maže.

⁷⁾ t. j. žena; s = ž prema starom hrvat-
skom, kajkavskom pravopisu.

Još čul nesi, da je vdova,
A razmel si, da se vdala,
Pak postala žena nova,
Da bū drugoč vkanjuvala.

Anda gde ćeš takva najti,
Kā Penelope bude druga?
V-drugi svet bi moral zajti,
Gde nestalnost mori kuga.

Ali nema druge, nego se sprijateljiti s fak-
tom, da je moda biti »szvoje sene szluga,
Uxorius, Seno-lisavecz, Kai szvojoj seni vsze
prepusztya, Svoje sene podlosnik, Senska
preszlica; Weiber-mann, Weiber-lecker,
Weiber-lümmel, der sich von den Ehefrau
regieren läst. Feleségnek felettebb engedő,
Feleségetől félő, Felesége utánn járó, Si-
mon bíró, Anda Pal badába-valő. Nestalo je
ženčice, uxorculae, (Ehe-weiblein), a nastu-
pila Gynaecocratia, žensko gospodstvo i la-
danje nad muži svojemi, žensko ravnanje i
gospodovanje nad gospodari (ne muži i go-
spodari, nego slepo zaljubljeni bez hlač be-
dákí, ženo-lizavci). Takav je muž Gynaeco-
cratumenus, ženi podložan, kojega žena
hlače nosi, koj činiti mora ne kaj sam hoće,
nego kaj žena zapoveda, veća žena nego muž,
pfii! (Der dem Weib gehorchen musz, Wei-
ber-Mann, o d e r m e h r W e i b a l s e i n M a n n ,
d e r t h u n m u s z n i c h t w a s e r , s o n d e r n w a s
d a s W e i b h a b e n w i l l , p f u i ! F e l e s é g e n e k
e n g e d e l m e s f é r f i . . . & c .) Tu su eto sadržani
vrlo karakteristični navodi, u koliko je val
baroka i njegove čudoredne kulture dospri-
jevao i u Hrvatsku. No u našeg leksikografa
biće povrh toga i sredovječne tradicije iz
»florilegija« sa Salamonovim primjerom, a
valjada je po srijedi i nešto od propovjed-
ničkog uzorka patra Abrahama a Santa Cla-
ra: Der in Weiberlieb völlig ersoffene Mann.

Taj Jambrešičev stav protiv feminističkih
tendencija još je i značajno rasna pojava,
koja se poklapa i s duhovitim domaćim na-
rodnim poslovicama, kasnije doduše pobli-
lježenima, ali su prožete skroz naskroz pa-
trijarhalnom kulturom, n. pr.

— Tko sluša ženu, odnio ga vrag.

— Ko ženi daje oblasti, taj vazda žive u
napasti.

— Gori je ženski jezik nego turska sablja.

— Koja se muža ne boji često suze roni.

— Tko se sa ženom svjetuje, gori je od
žene.

— Muž je glava, a žena srce kuće.

— Najlakše je ženu razljutiti i maleno
dijete uciviliti.

— Žene su da zборе a ljudi da tvore.

— Žene se biju čibukom a ljudi nožem
ali puškom. — No zato i jedan protuprimjer:
Ciganin ženu bije a pravi čovjek ne će. Me-
đutim, opet za ustuk:

— Koja se žena muža boji, toljage nek se
ne boji.

— Tko se žene boji, neka djecu doji. Itd.⁸⁾

I poslije nabrojanih publikacija po cijeloj Za-
padnoj Evropi produžilo se novim izdanjima
podržavanje aktuelnosti teme. Pogotovo je to
išlo paralelno s tzv. galantnom kulturom i s li-
bertinskim političkim propagiranjem. Mnoštvo
je bakroreza engleskih i francuskih: Socrates
& Xantippe, muž sa metlom, nadalje kako
hrani dijete ili perad, a dama u kući u za-
bavljanju sa svojim cicisbeom. Ili je prika-
zana energična domaćica, koja mužu ospo-
rava pravo na slobodno raspolaganje glav-
nim ključem kuće. Oko 1760. The Hen Packt
Husband, 1794. i 1798. bakrorezi R. Newto-
na »Wearing the Breeches« i »Who shall
Wear the Breeches!«, 1818. »La Femme
Maitresse de la culotte«, pa 1820. (Bam-
berg;) »Grosser Zank zwischen Mann u.
Frau wer von beiden die Hosen tragen u.
im Haus die Ober-Herrschaft haben soll«.
Oko 1825. Der Krähwinkler Landwehrmann
u. sein Oberst (t. j. žena), itd. itd.⁹⁾ Nar-
avno, da je pojava litografije ilustriranoj sa-
tiri jeftinoćom pripomogla još do većeg pu-
bliciteta, te je naročito iz četrdesetih go-
dina XIX. stoljeća sva sila spomenika koji
prikazuju tužne skrotice, a u to vrijeme ili
najkasnije pedesetih godina mora da je na-
stala i varaždinska ovdje priopćena »diplo-
ma«, koju je dosta pročitati, pa da se utvr-
di, da je samo organski produkt napred
ocrtanog materijala.

»Ona« je na slici ispala više kao matora
Ksantipa u nekakvom quasi boudoiru, za-
pravo pak u primitivno uređenoj ložnici
(kao u svom carstvu); tu više neke čarape
na razapetoj uzici, tu se vidi i pometalo
za smeće (ne više ženin već muškarčev in-
strument i sl.)

Možda se »diploma« pojavila nekako od-
mah iza raspusta sabora u Kremsieru u

⁸⁾ Vicko J. Skarpa, Hrvatske Narodne
Poslovice. U Šibeniku, 1909.

⁹⁾ E. Laszowski priopćio je u zagre-
bačkoj »Večeri« (9. II. 1923.) članak: »Ivan
Ettinger, tumač istočnih jezika i njegov
»kućni zmaj« 1770—1775«. Tu je ocrtan pravi hogarthski tip milostive
Frau Ettinger geb. Kirchweyer von Hohen-
brunn, koja je dnevice ustajući ujutro trak-
tirala muža apostrofima: Hundswut, Spic-
puer, Halunk, Threk-Kerl i sl., tjerala ga da
kuha kavu (tada nobel piće). Služavka Ma-
rienne Kartainer trebala je tek da motri.
Milostiva češće baca na muža nož, kositre-
nu noćnu posudu i cipele. U podne se po-
napila i spavala. Služavka je »gospodara«
morala uhoditi. On hoće da je odpusti, no
gospoda ne dopušta, nego mu prijeti dja-
cima, koje će najmiti da ga izbatinaju, itd.
itd.

Nerbé, „Pod papučom“

Boj za hlače. Slika na starom jednom slovenačkom uljištu.
(U Etnografskom Muzeju u Ljubljani.)

osvitu francoskoga apsolutizma, pa da je to i neki podsvijesni protest. Svakako se u datiranju mora konstatovati, da je vrijeme publikacije poslije Gajeve reforme hrvatskog pravopisa. Za »Strümpfe« je prevodilac uzeo turski izraz čarapice, dok je medju kajkavcima haračio poput tolikih njemačkih i mađarskih termina iskvaren naziv »štumfe«.¹⁰⁾ Nasenstüber prevedeno je

¹⁰⁾ U XVII. stoljeću n. pr. i hlačice (za čarape, nogavice)!

sa »skrpušina«, a još nije bila udomačena riječ suncobran, nego je za Sonnenschirm uzet izraz »sěnka«. »Diploma« je služila onako, kao što danas služe šaljive razglednice, šaljiva pošta ili pokladna publicistika. Nadomjestak paškvila ili za šalu o pijankama. Prazno mjesto za ime »diplomiranog člana« jasno kazuje, da se pretpostavljalo individualnu namjenu a ne samo opće čitanje.

Dr. Josip Matasović.

PUBLIKACIJE

F. Bulić—L. Katić: Stopama hrvatskih narodnih vladara. Povijesne šetnje po zadužbinama hrvatskih knezova i kraljeva. Sa slikama. Jeronimska knjižnica. Uređuje Dr. Josip Andrić. Izdaje Hrv. knjiž. društvo sv. Jeronima. Knjiga dvjesto pedeset i deveta. Tiskara Narodne Prosvjete u Zagrebu. Strana 135 i jedna karta.

Od svih historija Hrvata do danas je popularna postala zapravo samo Smičiklasova »Poviest hrvatska«. Smičiklas ju je dovršio na Uskrs 1883. u doba hrvatske nacionalne romantike, kad je u nas bila neizreciva želja za narodnom povješću, za kojom su upravo drhtali svi bolji ljudi našega naroda (Predgovor prvom svesku, strana V.), a napisao ju je jednakim patriotizmom i isto takovom ljubavlju, s kakovom je tadašnja inteligencija čeznula za starom slavom hrvatskih kraljeva. Smičiklas se svojim idealima nije stavio van ideala svojih savremenika i upravo zbog toga je i dočekaio rijedak uspjeh, da je naša inteligencija njegovo djelo oduševljeno prihvatila i posvema ga usvojila. Moderna naša historijska nauka svojim rezultatima i novim pogledima već je odavna nadmašila Smičiklasov rad, ali naši ljudi i danas veoma vole, da idealiziraju davna vremena, pa se i prošlost hrvatskog naroda u nas još uvijek uvelike shvaća onako, kao u Smičiklasovo vrijeme. No inteligencija naša je odavna željela i prostom narodu dati u ruke jednu popularnu, patriotski pisanu hrvatsku historiju. Tako je nastala, sada već dosta zaboravljena i zastarjela, ali inače dobra i vrlo interesantno sastavljena »Povjesnica hrvatskoga naroda« od Šimuna Balenovića, što ju je pred punih 59 godina izdalo Društvo svetog Jeronima. (Pučka knjižnica izdavana društvom Svetog jeronimskim, knjiga IV. U Zagrebu 1870.). Docnije je Društvo svetog Jeronima s istom namjerom izdalo u pet svezaka, od 1886. do 1904. još i Klaićeve »Pripoviesti iz hrvatske povijesti«, koje je u zadnja 2 sveska

nastavio dr. R. Horvat. Danas, kad se opet probudio živi interes za krajeve i za vrijeme hrvatskih narodnih vladara, poduzetni Dr. Josip Andrić u svom uspješnom nastojanju, da modernizira edicije Društva svetog Jeronima, izdaje vrlo lijepo i vrlo ukusno opremljen (naslovni je list od V. Kirina) te slikama historijskih spomenika obilato ilustriran putopis po krajevima stare hrvatske države.

Kao nekada u Spomen-cvieu Matice Hrvatske po ruševinama staroga Solina, tako sada ovdje g. Frane Bulić vodi putnika po ruševinama crkava i dvorova hrvatskih kraljeva. No prije nego li on stane pričati o svom Solinu, njegov rođak g. Lovro Katić s mnogo idealizma i vrlo živo opisuje put do Nina, crta historiju toga grada od Rimljana do Napoleona i zaustavlja se kod crkve svetoga Križa i kod ostalih ninskih spomenika. Iza Nina opisuje Knin pa Uzdolje, Biskupiju i Kaptol, odakle fra Lujo Marun godinama nosi obilno arheološko blago u Knin, u muzej Hrvatskog starinarskog društva.

Težim korakom i učenijom dikcijom (naznaka literature i latinski citati ispod crte i u tekstu!) nastavlja taj putopis don Frane Bulić po Solinu i okolo njega, kuda on već odavna uz rimske proučava i spomenike srednjega vijeka i gdje 1894. osniva »Bihać, hrvatsko društvo za istraživanje domaće povijesti«. U svoje pričanje o Mislavu i o Trpimiru, o Zvonimirovoj krunidbi i o grobu kraljice Jelene, Bulić znade da uplete zanimljive reminiscencije iz svoga rada, iz traženja i otkrivanja svih ovih davnih spomenika. U Splitu ide don Frane B. u crkvicu sv. Martina, ide u krstionicu do lika hrvatskoga kralja i do sarkofaga nadbiskupa Lovre. Ostavivši Split polazi do Omiša, do zadužbine Petra Crnoga i do Ilirskoga sjemeništa u Prikom, gdje ožive njegove uspomene pa se sjeća svojih nekadnjih školskih dana.

Od Omiša ponovno preuzimlje vodstvo don Lovro Katić, govori o staroj Neretvi,